

IDENTITETI SHQIPTAR NË SFONDIN E GLOBALIZMIT

Për fragmentimin dhe gjymtimin e kulturës shqiptare në të kaluarën, ka pasur shkaqe jashtëkulturore, por në vitet e fundit, këto pasoja janë shkaktuar nga mentalitetet e ngulitura të ndarjes, më shumë se nga pengesat politike dhe administrative. Në të vërtetë, kultura shqiptare në Kosovë po bën përpjekje të dalë nga kolapsi ku qe katandisur nga kulturocidi serb në dhjetë vitet e okupimit, por ky proces është ngadalësuar nga letargjia që ka injektuar administrata civile ndërkombëtare në tri vitet e para të qeverisjes së saj dhe improvizimi i politikave kulturore vendore në këto tri vitet e fundit.¹

Në fakt, që nga Rilindja kombëtare e këndej, gjuha shqipe ka qenë një nga argumentet më të fuqishme për identitetin e veçantë të shqiptarëve dhe për idenë e krijimit të një shteti etnik shqiptar. Gjuha shqipe, për Sami Frashërin, rezulton të jetë nga më të lashtat e më të lartat gjuhë të botës mbarë:

“Shqiptarëtë flasin një nga më të vjetrat’ e më të bukurat gjuhë të dheut. Gjuhëratë që kanë qenë shoqet’ e motrat e shqipesë, kanë mijëra vjet që kaun humburë e s’flitenë në nonjë vënt të dheut, po në vendit t’atyre përdorenë mbesat’ e stërmbesat’ e tyre. Shqipja është shoqe me greqishetn’ e vjetër, llatinishëtnë, me sanskritishten, gjuhën “e Indis” së vjetër, me sendishtën, gjuhën e Persisë së vjetër, me qeltshtitenë, me tevtonishtenë etj(...) Ato quhen gjuhë të vdekura e shqipja, gjuha jonë, q’ është m’e vjetër nga ato është’ e gjallë e flitet si në kohën e pelasgëvet”².

Globalizimi i sotëm dhe niveli i lartë i komunikimit ndërmjet popujve, kulturave dhe feve, për nga përmasat, është i

¹ Milazim Krasniqi, *Në çfarë Kosove do të jetojmë, sprova e një gazetarie komentuese, “Zëri ynë”, Prishtinë, 2008, f. 202.*

² Milazim Krasniqi, *Nacionalizmi shqiptar, “Logos-A”, Shkup, 2014, f. 102.*

paprecedent në historinë njerëzore. Megjithatë, ky nuk është i pari rast në histori, kur njerëz të kulturave të ndryshme kanë ardhur në kontakte kaq të afërta me njëri-tjetrin. Efekte globalizimi gjejmë gjithnjë kur njeriu në historinë e tij ka kërkuar të ndërtojë perandori globale. Shembuj gjejmë që nga koha e Aleksandrit të Madh, kur fiset iliro-maqedonase ndërtuan një perandori që shtrihej nga malet e Sharrit e deri në Tora Borah dhe Hindu Kush-et e Afganistanit, dhe burimet e Nilit. Imperializmi i njeriut të bardhë në shekujt e zbulimeve të mëdha gjeografike krijoi efekte globalizimi. Ato u panë kur britanikëve iu desh, për shembull, të lundronin deri në Malaka, Xhava dhe Sumatra të Indonezisë së bashku me holandezët, për të monopolizuar tregtinë e specave, apo spanjollëve deri në Amerikën Jugore dhe Filipine, për të ndërtuar perandoritë e tyre koloniale dhe për të konvertuar në kristianë indianët dhe filipinasit. Gjatë kontaktit me kulturat e ndryshme, britanikëve dhe spanjollëve u është dashur të mësonin nga popujt e tjerë kulturën dhe historitë e tyre, në mënyrë që të komunikonin më lehtë. Rasti i Perandorisë Osmane përbën një precedent interesant, kur shqiptarëve të kohëve moderne u është dashur të përballen me një erë globalizmi më vete.

Bazuar në një anketë *“Feja ka fituar rëndësi si pjesë e jetës së përditshme për shqiptarët e Kosovës duke u ngritur nga 68% në 2009-n në 89% në 2010-n”* (Anketa e Galup për monitorimin e Ballkanit 2010:33).³

Çdo shoqëri ka specifikat e saj zhvillimore, të cilat ose janë evidentuar nga historia, ose janë paragjykuar nga të tjerët (siç ka ndodhur shpeshherë me shqiptarët e Kosovës në të kaluarën). Identiteti kombëtar, do pranuar se para së gjithash është një fenomen kulturor, në të cilin marrin pjesë shumë agentë shoqërorë e joshqërorë. Ai, ngandonjëherë imponohet edhe si çështje mitike, edhe si çështje e lashtësisë. Në rastin e shqiptarëve, sot projektohet si kujtesë e largët kolektive me pretendime të ruajtjes dhe kultivimit të tij me xhelozinë më të madhe. Këtë referencë tonën sociologjike më së miri e ilustron luftërat e pareshtura që ndodhën gjatë historisë së popullit shqiptar, të cilët kanë provuar lloj-lloj perandorish dhe okupuesish mbi supet e tyre.

³ “Kombformimi simbolik në Evropën Juglindore”, redaktore Vjollca Krasniqi, Prishtinë, 2014, Grafika Rezniciq, Sh.P.K, f. 245.

Por një pyetje që mund të ngrihet këtu është: Çfarë po ndodh me kapitalin socio-kulturor të Kosovës?

Analizat mbi kapitalin socio-kulturor për të kaluarën dhe tranzicionin/transformimin shoqëror të tanishëm, janë të një rëndësie qendrore për të shqyrtuar të ardhmen e Kosovës. Trendi pozitiv i cili mund të ndodhë, nëpërmes zvogëlimit të shpenzimeve shoqërore të tranzicionit/transformimit duke respektuar normat shoqërore ose civilizuese, është e vetmja rrugëdalje e cila siguron fillimin e qëndrueshëm ekonomik dhe rritjen e stabilitetit të procedurave demokratike në shoqërinë kosovare.⁴

Kriza kulturore që po pëson populli ynë detyroi mijëra nga qytetarët tanë që në fund të vitit të kaluar dhe në këtë fillimvit të emigrojnë në vende të ndryshme evropiane.

Autori Milazim Krasniqi duke shpjeguar krizën morale dhe kulturore si mjet për të imponuar dhe disiplinuar shqiptarët thekson se njëri nga objektivat e organizatave që u instaluan sipas Rezolutës nr. 1244, ishte rikthimi i Kosovës nën Jugosllavi, pas një faze kalimtare rindërtimi. Për këtë arsye, kriteri i parë i aktorëve ndërkombëtarë ishte të rekrutonin ish-segmente pro jugosllave dhe të shërbimeve të fshehta jugosllave, që t'i rehabilitonin e t'i vinin në shërbim të ri. Dhe patën sukses. E ashtuquajtura shoqëri civile, një pjesë e mediave dhe jo pak biznese që filluan të ngriheshin pas çlirimit, ranë në duart e këtyre personazheve. Edhe punësimi në institucionet e prezencës ndërkombëtare masivisht e pati këtë parashenjë dhe u bashkua në rrjedhën e përgjithshme të ndërtimit të një shoqërie të përlulur e në shërbim të të huajve. Gara e sotme e shumë politikanëve për të fyer sa më shumë identitetin dhe ndjenjat e myslimanëve shqiptarë është bërë si ajo gara e njohur për të pështyrë sa më larg. Përderisa ata që pështyjnë më larg, fitojnë një medalje, këta politikanë e analistë që fyejnë brutalisht identitetin dhe ndjenjat tona më sublime, marrin fonde të majme, poste, ofiqe dhe imunitet nga ndjekja për krime eventuale. Prandaj, në këtë realitet absurd shfaqet një zhgënjim i madh i shumë qytetarëve.⁵

⁴ Bedri Selmani, *Globalizimi, tranzicioni dhe integrimet*, botues: "Albnica" dhe "Zenith", Lubjanë-Prishtinë, 2009, f. 195.

⁵ Milazim Krasniqi, *Arratisja e fundit si pasojë e krizës morale e kulturore, mjet për ta imponuar disiplinimin e shqiptarëve*, revista "Shenja", nr. 47, viti IV, mars 2015, Shkup, f. 8.

Me hyrjen e internetit dhe të teknologjisë në Kosovë, por edhe në Shqipëri, shumë shpejt u hoq dorë nga vlerat dhe traditat kombëtare.

Interneti sot është një medium i konvergencës, mediumi “*par excellence*” mes të gjitha atyre medimeve të prodhuara nga elektriciteti. Mesazhi i tij specifik është si kolektiviteti ashtu dhe interaktiviteti, si hipertekstualiteti, ashtu edhe inteligjenca kolektive, të ndërthurura në një mjedis ku realiteti virtual nuk do të arrijë kurrë ta zëvendësojë përvojën e kulturës alfabetike. Ja pse të gjithë këta cilësorë nuk duhet të konsiderohen si kontribuues apo transformues të identitetit njerëzor. Ato vetëm sa i japin njeriut më shumë fuqi, por jo më shumë identitet. Në historinë e kulturës perëndimore teksti (libri) ka qenë mjeti i vetëm i komunikimit që jep identitet, ndaj ai nuk ka për t’u braktisur kurrë.⁶

Ajo çka imponohet suksesshëm, kur është në pyetje çështja e definimit të identitetit, padyshim është çështja e substancialitetit. Në të vërtetë, shtrohet pyetja, me çfarë kemi të bëjmë, kur përmendim apo apostrofojmë këtë cilësi të identitetit. Substancialiteti ka të bëjë para së gjithash me rekomandimet, të cilat kanë të bëjnë me bashkëraportet e individit dhe mënyrën e tij të jetesës dhe të shoqërizimit me të tjerët. Sipas shumë autorëve që janë marrë posaçërisht me çështjen e definimit dhe të shtrirjes së këtij koncepti në etnopsikologjinë e shoqërive të ndryshme

“...vetëm atëherë kur të kuptohet dialektika e asaj që shquhet si individuale dhe si shoqërore, mund të thuhet se identitetet personale dhe ato kolektive, në të vërtetë janë dy anë të një procesi – pra të pjekurisë së njeriut.

Është interesant, se vetë krijimi i identitetit kolektiv, përqendrohet kryesisht në aspektet kombëtare, kulturore dhe ato ekonomike, dhe në këtë rrugëtim shpeshherë atë e përjashton identiteti personal. Gjithashtu, do thënë që gjatë këtij rrugëtimi të rumbullakimit, identiteti kolektiv, përherë është në dijeni të asaj se çfarë ndodh kushtimisht të themi, me alter egon e vetë identitetin personal. Në sociologji, zakonisht si elemente identifikuese për konceptin identitet përdoren apo konsumohen kategoritë shkencore, siç janë: gjinia, tradita, religjioni, territori, etnopsikologjia e përbashkët etj.

⁶ Dritan Thomollari, “Interneti dhe shoqëria”, Plejad, Tiranë, 2012, f.226.

P.sh. për Dirkemin,...qenia kolektive, shprehet përmes besimit religjioz, praktikës morale, traditës kombëtare dhe të menduarit kolektiv... Por, në literaturën e sotme të gjerë sociologjike, kur flitet për konceptin e identitetit, ekzistojnë edhe mendime të cilat e kontestojnë arsyeshmërinë e shfrytëzimit të nocionit identitet, për të identifikuar vetëdijen kolektive”.⁷

Duket se gjithçka në planetin tonë është mbështjellë nga rrjeta e globalizimit. Zygmunt Bauman, një nga sociologët më të njohur, i angazhuar në problematikën e globalizimit, e shpreh në mënyrë mjaft lakonike situatën e sotme. Ai shprehet se globalizimi është i pashmangshëm dhe i pakthyesëm. Ne jetojmë tashmë në botën e ndërlidhur e të ndërvarur në shkallë planetare. Gjithçka që ndodh në një vend, prek jetën e tjetrit dhe të ardhmen e të gjithë njerëzve kudo që ndodhen. Kur vlerësojmë ose gjykojmë masat e përshtatura në një mjedis të dhënë, ne duhet të marrim patjetër parasysh reagimet dhe pasojat në pjesën tjetër të botës. Globalizimi ka zbutur ndjenjën e izolimit në pjesën më të madhe të vendeve në zhvillim, dhe shumë njerëzve iu ka krijuar mundësi më të madhe për dije, madje më shumë sesa njeriut më të pasur në cilindo vend në shekullin e kaluar. Vetë protestat antiglobaliste janë rezultat i kësaj lidhjeje.⁸

Një nga pasojat e modernitetit është globalizimi

Globalizimi, i cili është një proces i zhvillimit të pabarabartë, që fragmentarizohet ndërsa ndërlidhet, paraqet forma të reja të ndërvarësisë botërore ku nuk ekzistojnë të “huajt”. Këto ndërvarësi krijojnë, në të njëjtën kohë, forma të reja të riskut dhe rrezikut, por nxisin edhe mundësi më të mëdha për sigurinë globale. As globalizimi i jetës shoqërore nuk është proces i përmbyllur.

Në botën moderne ngjeshja e globalizuar është rrjedhim i sistemeve të komunikimit dhe teknologjive që krijojnë një menjëhershëmi, e cila para tri dekadave ishte e paimagjinueshme. Duke e shkruar këtë kapitull, kemi pasur mundësi që përmes “postës” elektronike të bisedojmë me shumë kolegë evropianë

⁷ Fadil Maloku, *Diskursi mbi identitetin kombëtar në procesin e Globalizimit*, <http://www.telegrafi.com>. 21.01.2011.

⁸ Joseph E. Stiglitz, *Globalizmi dhe pakënaqësitë e shkaktuara prej tij*, përkthyer nga Adnan Kika dhe Ngadhjnim Berani, “Zenith”, Prishtinë, 2007, f. 22-23.

dhe amerikano-jugorë, me qëllim që t'i marrim parasysht shkrimet e tyre të fundit. Imazhet e televizionit, ato të internetit dhe të medias së shkruar, ua mbjellin njerëzve anekënd botës dhe vetëdijes së tyre idenë për një botë më të madhe. Shumë grupe që po i bëjnë ballë perëndimizimit, e kuptojnë se ngashënjimi nga teknologjitë moderne mediatike e vështirëson pa masë izolimin e tyre prej ndikimeve globale. Ngjeshja moderne është fryt i globalizimit të veprimtarisë ekonomike. Përderisa në të kaluarën jo shumë të largët veprimtaria ekonomike kryesisht ka qenë lokale dhe rajonale, sot gjithnjë e më tepër horizonti i ndërvarësisë ekonomike është i zgjeruar, ai i përfshin të gjitha shoqëritë, të gjitha kontinentet dhe së fundi, gjithë botën. Spektri i gjendjes ekonomike globale vështirë të imagjinohet. Ai do të thotë se vendimet e marra në vende të largëta nga njerëzit e fuqishëm dhe të panjohur ndikojnë në shumë aspekte të jetës ekonomike të përditshme të njeriut.

Zhvillimi i ndjenjës së përkatësisë

Identiteti gjithmonë nënkupton që individi të gjejë vend në një kolektiv shoqëror më të madh. Kolektivi duhet ta pranojë këtë pozitë, në mënyrë që individi të zhvillojë ndjenjën e përkatësisë, e cila është e një rëndësie të madhe për vetëdijen e tij për vetveten dhe për mënyrën e sjelljes në situata të ndryshme në botë. Kjo zhvillohet në rrafshin simbolik dhe në këtë mënyrë krijohet ndjenja e përkatësisë shoqërore, njëherazi edhe baza për vetëdijen për vetveten dhe për solidaritetin e mundshëm mes individëve dhe anëtarëve të kolektiveve shoqërore, mes të cilave ekziston ndjenja e lidhjeve shpirtërore.

Fundamentalizmi modern në të gjitha kulturat ka arritur sukses të pashembullt në politizimin e dallimeve kulturore, edhe përkundër faktit që edhe ai vetë në skena të ndryshme ku ka arritur fuqinë paraqitet në forma jashtëzakonisht të ndryshme, ashtu sikurse edhe modernizimi kundër të cilit shpreh revoltën. Prandaj, ai nuk është një formë e re e fesë, por vetëm e fuqisë/ pushtetit. Në të shihet se edhe kultura politike që e karakterizon identitetin modern evropian nuk mund ta gjejë vendin e vet (pavarësisht se në çfarë tradite bazohet dhe çfarë forme të shpëtimit iu ofron besimtarëve të vet) nëse e respekton kornizën të cilën nuk mundet

vetë ta përcaktojë. Ndër të tjera, edhe për faktin se, kur është fjala për të tashmen dhe të ardhmen, Krishterimi nuk mund të jetë bazë e identitetit të Evropës.

Identiteti luan rol kyç në komunikimin ndërkulturor dhe ndëridentitar duke shërbyer si urë lidhëse midis kulturës dhe komunikimit. Vitet pas Luftës së Ftohtë qenë dëshmitare të fillimit të ndryshimeve të befasishme në identitetin e popujve dhe të simboleve të këtyre identiteteve. Politika globale nisi të riformësohej, duke iu përshtatur vijave kulturore

Krijimi i identitetit

Për dikë, identiteti tingëllon si detyrim, ndërsa për të tjerët është ngushëllim. Me vetëdije thuhet që identiteti, duke qenë se bart me vete pohimin përcjellës të përkatësisë në çdo rreth socio-kulturor, në njëfarë mënyre e përcakton jetën e njerëzve. Nga ana tjetër mungojnë udhëzimet, se si ta vendosim, definojmë dhe ta mbajmë identitetin në shoqërinë moderne (si formë sociale që do t'i lidhë shumë shoqëri) dhe në fund të fundit, prej çka do të përbëhej ai. Kalimet nga identiteti shoqëror, kulturor dhe politik, kryesisht bëhen fluide dhe jo të përcaktuara, sikurse edhe shprehja e identitetit i lidh të gjitha këto aspekte, veçmas kur bëhet fjalë për Evropën. Kjo nuk është rastësisht kështu. Tema e identitetit evropian ka herë paraqet sfidë si për diskursin politik ashtu edhe për atë sociologjik.

Po të dalim në rrafshin e formimit të kombeve në ish-Jugosllavi, ku bënte pjesë edhe Kosova si njësi federative e atij sistemi, hasim analiza që janë orvatur të shpjegojnë strukturën e re të kësaj federate shumëkombëshe jugosllave dhe kanë shqyrtuar me kujdes çështjen e kushteve të veçanta në të cilat janë formuar shtetet ballkanike. Kjo çështje nënkupton edhe çështjen e formimit të kombeve apo popujve, tiparet e caktuara të përfytyrimeve dhe koncepteve mbi kombin dhe popullin, raportin midis shumicës dhe pakicave kombëtare brenda shteteve shumëkombëshe. Me këso çështjesh lidhet problemi i identiteteve “kombëtare” apo “etnike”, pastaj problemi i marrëdhënieve të tyre brenda një shteti shumetnik apo midis shteteve fqinje, si dhe ndikimi i këtyre marrëdhënieve në vendosjen e pushtetit politik. Ajo që i cilëson identitetet kombëtare në Ballkan, në shekujt XIX e XX,

është dominimi shumë i fortë i kolektivitetit mbi individin dhe mbi veçantinë e vetes. Disa analistë të Ballkanit e kanë zhvilluar shpjegimin sipas të cilit "identitetet" artificiale (të veçanta e të moçme) e kanë penguar sajimin e identitetit jugosllav, të shikuar si i "natyrshëm" dhe modern. Ky shpjegim, në fakt shpreh bartjen e modelit politik francez brenda një hapësire tjetër të Evropës Juglindore. Kjo teori artificiale për identitetet nuk i përgjigjet plotësisht realiteteve historike të Ballkanit. Mirëpo, edhe më pak e bindshme është teoria substancialiste dhe esencialiste e identiteteve, që është e përhapur në hapësirën ballkanike, që supozon se disa grupe (popuj, etni) janë të përcaktuara me tipare të pandryshueshme, të lindura apo organike.

Mirëpo, në disa nga dekadat e fundit, demokracitë perëndimore kanë kaluar nëpër kriza të identitetit, që është manifestuar në mungesë të vullnetit për të artikuluar principe organizuese. Brenda këtyre demokracive ne jemi dëshmitarë të ekzistencës së një mosangazhimi të politikanëve dhe një rritje të radikalizmit në mesin e popullsisë, kryesisht te të rinjtë. Gjithashtu, kemi parë edhe një rritje të mosfunksionimit psikologjik, si dhe, rrjedhimisht, rritje të dukurive negative. Këto simptoma dhe sindroma nuk mund të jenë vetëm për arsye të kushteve ekonomike, pasi janë prezente edhe në shtetet e pasura edhe në ato të varfra, edhe te njerëzit që jetonin në klasë të mesme edhe tek ata të klasës së ulët. Është fakt që liria e ofruar nga Perëndimi ka dështuar të mbështesë njerëzit që të ndërtojnë një identitet të mirëfilltë që do t'i ndihmonte t'i përballonin më lehtë situatat e ndryshme. Ne zhvillojmë identitetin tonë në raport me të tjerët. Përfshirja e supozimeve kulturore, ideve dhe aspiratave të ndryshme na orienton nga morali. Në botën e ditëve të sotme, pra në shoqëritë multikulturore, nevoja për të zgjedhur është e pranishme në çdo vend, ndërsa çështja mund të jetë banale (Cilën pastë dhëmbësh duhet ta përdorë?) ose mund të jetë edhe esenciale (Ku mund ta gjej kuptimin e jetës sime?). Mirëpo, pa norma të caktuara kulturore nuk mund të përcaktojmë se cila zgjedhje është e mirë dhe cila është e keqe, cila është e duhura dhe cila e gabuar.

Në sferën ballkanike çështja e pakicave ishte një çështje e vështirë e shteteve ballkanike., Kjo përcakton marrëdhëniet midis

tyre dhe del si tregues i nivelit të tolerancës politike e kulturore të një shteti ballkanik. Konventat ndërkombëtare, që u miratuan në fillim të shekullit XX, kishin për qëllim të vendosnin njëfarë rendi dhe të sillnin norma për mbrojtjen e pakicave. Fundja, kufijtë e shteteve ballkanike u fiksuan me Marrëveshjen e Versajës, pas Luftës së Parë Botërore, dhe ato ishin rezultat i interesave dhe zonave të ndikimit të fuqive fitimtare, në veçanti të Francës dhe të Anglisë. Pas krijimit të shteteve, elitat nacionaliste u orvatën t'u mveshin (sigurojnë) shteteve të tyre një histori të gjatë parashetërore, duke glorifikuar një të kaluar të shpikur dhe duke dashur të krijojnë një vazhdimësi shtetërore, që nga koha antike. Kjo e pati shtyrë Çerçillin të thoshte se

“Popujt e Ballkanit janë të ngarkuar me më shumë histori se çdo të mund të bartnin”.

Globalizimi

Globalizimi shqiptarët i gjen të pasuruar me dy fe të mëdha botërore, me Islamin dhe Krishterimin. Kështu edhe identiteti shpirtëror i shqiptarëve manifestohet në këto dy botë shpirtërore. Në këtë shpejtësi të ekspansionit dhe shtrirjes së procesit të globalizimit, sipas Ferid Muhiqit, duhet rikujtuar se elementet kryesore të identitetit të një populli janë feja dhe gjuha. Në këtë periudhë të shpejtësisë së madhe të realizimit të procesit të globalizimit, të dyja këto: edhe gjuha, edhe feja, janë në rrezik. Përderisa gjuha është një interes i drejtpërdrejtë, ajo është shumë më afër rrezikut për asimilim. Sidomos kur bëhet fjalë për njerëz të cilët për interesa dhe qëllime të ndryshme kanë emigruar në një vend ku gjuha e tyre amtare nuk përdoret, për gjuhën e tyre nuk bisedohet, ajo vetëm rrezikohet, dhe gati nuk ekziston fare. Ndërkaq, në rrethana të caktuara, feja është dhe mbetet i vetmi element që e mbron dhe e mban gjallë identitetin kombëtar. Nëse bëhet fjalë për një fe me karakter jouniversal apo për ndonjë fe nacionale/kombëtare, atëherë fati i saj është i njëjtë, ashtu si i një gjuhe në vend të huaj.

Feja në formën e saj tradicionale apo si kult përparimtar social soditet si një instrument, edhe nëse jo nga masat e gjera të njerëzve,

të paktën nga zëdhënësit e tyre të autorizuar.⁹

Ashtu si historia e feve të tjera botërore, as Evropa moderne nuk duhet të interpretohet si një fazë në procesin e vetëzhvillimit të ndonjë kodi gjenetik. Këtë kod tani do të shënojmë si “mem” dhe që kjo analogji në bazë të organizimit të mos jetë lehtë të hidhet poshtë, por megjithatë çështja sillet në skemën gjenetike. Në këtë mënyrë, arrijmë te një lloj i interpretimit hermetik të kulturës që reduktohet në biologjizëm, e që tani do të duhej interpretuar me nocione nga fusha e kulturës. Nga kjo del se në fillim të çdo akti “krijimi”, secila kulturë fetare e ka formësuar programin e vet të memories, i cili më tej duhet të rrotullohet si mekanizmat e orës.

Në librin e tij, të kthyer tashmë në klasik, “Ç’është globalizimi”, Ulrich Beck, sociologu më i madh evropian mbi këtë temë, pohon se globalizimi, në tërësinë e vet paraqitet si një proces në vazhdim të të cilit shtetet nacionale dhe sovraniteti i tyre kushtëzohen dhe lidhen në mënyrë të tërthortë nga aktorët ndërnacionalë, nga format e pushtetit, nga orientimet, identiteti dhe rrjetet e tyre... Në këtë kuptim,

“...specifika e globalizimit sot (e sigurisht edhe në të ardhmen) konsiston në shtrirjen, densitetin dhe stabilitetin, të spikatura empirikisht të rrjeteve, të lidhjeve reciproke rajonale-globale e të vetëpërcaktimit të tyre masmedior, ashtu si edhe të hapësirave sociale e të flukseve të tyre të imazhit në nivel kulturor, politik, financiar, ushtarak dhe ekonomik...”.

Ndonëse përvijohet një ide e përgjithshme se era globale do t’i shkrijë kufijtë dhe dallimet midis kombeve, kulturave, njëlloj si tregjet dhe monedhat, është pikërisht e kundërta ajo që na mësojnë mendimtarët modernë. Identitetet kulturore në kushtet e globalizimit, nëse janë të forta e të thellë-rrënjësura, veçanërisht nëse arrijnë të kultivohen, spikasin dhe kanë shumë më tepër mundësi të dalin në pah, se sa më parë. Shqipëria, qoftë me historinë, kulturën fetare, kulturën juridiko-zakonore, me krijuesit dhe heronjtë e saj, i ka të gjitha mundësitë ta lulëzojë identitetin e vet të spikatur edhe në këtë epokë të “fluiditetit” të shumë gjërave.

⁹ Max Horkheimer, *Kritika e arsyes instrumentale*, përktheu nga gjermanishtja Gaqo Karakashi, “Fan Noli”, Tiranë, f. 165.

Gjuha

Sot, mund të flitet për një shtresë të identitetit shqiptar nga periudha osmane. Kolosi i dijes, Sami Frashëri, është në të njëjtën kohë reformatori i kulturës turke dhe ideologu i çështjes shqiptare. Ai është në të njëjtën kohë shkrimtar turk dhe shkrimtar shqiptar. Sami Frashëri është simbol i një simbioze kulturore turko-shqiptare, të bazuar në shtratin e qytetërimit islam. Kjo traditë pesëshekullore, ka mbetur në disa aspekte edhe pas largimit të Turqisë nga Gadishulli Ilirik në vitin 1912. Madje, në disa qytetet të mëdha shqiptare, si Shkupi, Prishtina e Prizreni, e folmja në gjuhën turke ka mbetur për kohë të tëra si gjuhë e familjes, edhe te shtresa qytetare shqiptare. Sot kjo traditë është në të perënduar, por ama vetëm pas gati një shekulli të largimit të Turqisë. Janë domethënëse të dhënat se shpërnguljet e mëdha shqiptare nga Kosova dhe viset e tjera shqiptare të mbetura nën pushtimet sllave, në vitet 1912-1955, kanë qenë të drejtuara për në Turqi. Kjo sigurisht ka qenë rezultat i politikave koniunkturale të qeverive serbo-jugosllave dhe turke (Konventa e nënshkruar nga Stojadinoviçi dhe Ataturku në vitin 1937, me Marrëveshje "Xhentëlmene" ndërmjet Titos e Kyprillisë në vitin 1953). Por kjo politikë koniunkturale, nga pikëpamja turke dhe nga ajo e shqiptarëve që dëboheshin nga atdheu i tyre, ishte formësuar si afri e ndërsjellë nëpër shekuj, nga prezenca dhe nga ndikimi i Turqisë mbi identitetin e popullit shqiptar.¹⁰

Në procesin e globalizimit, kultura dhe kombi shqiptar duhet të vënë në përdorim gjithë spektrin e vlerave që disponojnë, pra edhe vlerat edhe identitetin islam, në mënyrë që në integritet të jemi partner i pashfytyruar dhe kështu të kontribuojmë më shumë në njohjen e ndërsjellë dhe në zhvillimin pozitiv në bashkësinë njerëzore. Të qenët në një pozicion gjeografik dhe qytetëruar të urës lidhëse ndërmjet Perëndimit dhe Lindjes, duhet të shndërrohet në një favor për kombin shqiptar në proceset e ardhshme të integritetive globale.

¹⁰ Milazim Krasniqi, *Nacionalizmi shqiptar*, "Logos A", Shkup, 2014, f. 155.

Përfundim

Në përfundim, mund të thuhet se identiteti kulturor është në thelbin e imagjinatës bashkëkohore po aq sa edhe globalizimi me gjithë konsekuencat e tij.

Si rrjedhojë e saj, studimet mbi komunikimin, dhe sidomos në sferën e shkencave sociale duhet të intensifikojnë betejën në një fushë që është jo vetëm e gjerë dhe pjellore, por ka një sërë sfidash, si në aspektin konceptual, metodologjik, teorik dhe empirik.

Është tejet me rëndësi, pasi ky problem duhet studiuar jo vetëm në proceset dhe kushtet që mund të shpjegohen lehtësisht në drejtim të homogjenizimit, heterogjenizimit apo edhe hibridizimit, por kemi nevojë për të zgjeruar dhe thelluar imagjinatën tonë për të kuptuar pasojat e papritura të globalizimit.

Në këtë mënyrë, i japim vetes liri veprimi më të gjerë dhe gatishmërinë në kërkimin dhe analizën tonë që do të pasurojë korpusin e njohurive të shoqërive dhe komuniteteve, përkatësisht të kulturës dhe identitetit të tyre që duket të jetë burim i pafund për imagjinatën bashkëkohore në këtë botë shumë të globalizuar.